

Několik vítězů a dva poražení

13.července 2004 Ladislav Mrklas

Historicky první volby do EP v ČR jsou za námi. Co také přinesly?

Volební účast není překvapením

Nízká volební účast vyvěrá z několika zdrojů. Prvním je postupný obecný úbytek aktivních voličů jako přirozený důsledek konsolidace české demokracie a „normalizace“ zájmu české společnosti o politiku jako takovou. K tomu přistupuje nechuť českých voličů k volbám do institucí, kterým buď nefandí nebo o nich nejsou dostatečně informováni. I proto je úroveň účasti v těchto volbách srovnatelná jen se senátními a krajskými volbami. Zde si ale s trochou ironie položme otázku, zda by větší informovanost o významu EP nakonec nevedla k ještě větší volební abstenenci, čemuž by nasvědčoval celoevropský trend snižování účasti.

V neposlední řadě je ale třeba jmenovat také ne zrovna povedené volební kampaně drtivé většiny uskupení. Ačkoli nejsou známa žádná data o vlivu kampaně, téměř s jistotou lze říci, že žádná z parlamentních stran její pomocí nijak neposílila, pokud ji přímo nepoškodila. Naopak kampaň obou uskupení „nezávislých“ byla velmi úspěšná. Splnila totiž svůj základní cíl – informovat voliče o tom, že kandidují také známé osobnosti, jež vůči etablovaným stranám vytvářejí relevantní a zvažení hodnou alternativu.

Drtivě poražená vládní koalice

Vládní koalice získala ve volbách podporu necelých 21 procent voličů a pouhé čtyři mandáty. Téměř polovinu z nich získala KDU-ČSL, která tak své postavení oproti posledním parlamentním volbám dokonce posílila. Příčiny lze hledat především v dostatečně disciplinovaném tradičním elektorátu. Také její volební kampaň, vedená dostatečně dlouho před volbami (restriktivnější drogová politika, „tříkrát a dost“, zákaz interrupcí) nakonec slavila úspěch. Svě zde patrně sehrálo i to, že KDU-ČSL přes vnitřní pnutí dokázala působit dojmem jednotné a konsolidované strany. KDU-ČSL se tak může v klidu připravit na podzimní volby, jež jí přinesou postavení obletované nevěsty.

Právě jednotnost a konsolidovanost spolu s nezbytnou důvěryhodností naprosto chyběly oběma dalším vládním stranám. Zejména proto, že tvoří „krajní“ póly současné vládní koalice. Zatímco deklarovaná lidovecká středová politika je v souladu s tím, co vláda produkuje, pak pro levicové socialisty i liberální US-DEU je taková politika zhoubou. A zatímco KDU-ČSL ve své politice prakticky nemá výraznější konkurenci, musí se ČSSD potýkat s nebezpečnými komunisty a US-DEU dokonce s dvojím nepřitelem: 1) s podstatně silnější a navíc opoziční ODS, 2) nově i s koalicí SNK-ED, která míří na téměř totožný voličský segment jako ona. Na jejich voliče i nerozhodnuté navíc útočila Strana zelených a hnutí Nezávislí, což jen napomohlo pohromě obou vládních stran.

Před ČSSD a US-DEU nyní stojí fatální rozhodnutí jak dál. V případě unionistů jde spíše o znouzectnost: buď ještě něco získat svojí vládní účastí, což se však týká několika osob napojených na unionistické resorty, anebo včas utéct z potápějící se vlády a uchovat si jakous takous naději na pokračování v rámci ODS či jiné, alternativní formace.

Ještě větší dilema řeší ČSSD. Mnohé komentáře hovoří o tom, že dny Vladimíra Špidly jsou sečteny. Jako nejpravděpodobnější se jeví varianta, že bude postaven do role mouřenína. A to buď tím, že dál potáhne káru nepopulární vlády kam to jen půjde, pak buď sám odejde nebo bude nedobrovolně „odejit“, anebo bude zkrátka a jednoduše obětován jako viník volebního debaklu. Otazník přitom visí především nad rozhodnutím, jak daleko bude strana ochotna zajít před podzimními krajskými a senátními volbami. Všichni její představitelé s dlouhodobými ambicemi budou nyní muset vyhodnotit, zda je lepší riskovat a udělat velké změny před volbami, což může vést k dílčímu úspěchu, či ještě drtivější prohře. Druhou možností je spolehnout se na to, že porážka nebude tak drtivá a bolestivá

jako porážka v evropských volbách. A stejně pak zbývá varianta „KSČM“.

Hlavní slovo při tomto rozhodování bude mít Stanislav Gross. Právě jeho ambice by mohla podzimní porážka pod jeho případným vedením značně zkomplikovat. Proto váhá, zda jít do čelního střetu již nyní a tím pádem nést svoji kůži na trh. Anebo si počkat, až jak se situace vyvine. První varianta skýtá nebezpečí odpovědnosti za případnou porážku. Variantou B zase riskuje ztrátu pozice toho, kdo zvedne prapor strany z prachu porážky.

Skutečné nebo Pyrrhovo vítězství?

Nominálním vítězem je ODS. O tom není pochyb. Její úspěch má ale minimálně tři úskalí. ODS sice zvítězila, avšak zkušenosti zahraničních stran ukazují, že vítězství v eurovolbách ve své podstatě nemusí znamenat téměř nic. Tedy krom největšího zastoupení v Evropském parlamentu, které se však v budoucnu nedá v domácí politice nijak výrazně prodat. Eurovolby nejsou ničím jiným než celostátními volbami „nanečisto“ – barometrem nálad a spokojenosti s domácí vládou. A to v daleko větší míře než kterékoli jiné volby. Vzpomeňme na drtivé vítězství britských konzervativců před pěti lety, po němž následovala jejich ještě drtivější porážka v domácích volbách. To samé se ve stejném čase přihodilo také německé CDU/CSU a řadě jiných. Koneckonců také ODS dokázala v roce 1998 zvítězit v komunálních a o dva roky později v krajských volbách, aby pak v parlamentních volbách 2002 odešla poražena. A to ani nemluvě o Čtyřkoalici, jež měla po krajských a senátních volbách v roce 2000 (a tzv. televizní krizi) našlápnuto na vstup hlavním vchodem do Strakovy akademie, aby tam nakonec její torzo dospělo dvířkami pro komorné.

Další otázka, která nejednoho pozorovatele jistě napadne, je až kacířská. Jsou tyto volby úspěchem ODS, anebo spíše jen „utrpeným“ vítězstvím? Podívejme se blíže na výsledky. Je skutečností, že ODS poprvé od voleb v roce 1992 dosáhla volebního výsledku překračujícího 30 %. Je také pravdou, že získala suverénně nejvyšší počet mandátů. Dle výsledků exit-pollu agentury SC&C měla ODS velmi perspektivní elektorát z hlediska věkové a vzdělanostní struktury. A také jasně zvítězila mezi podnikateli. Zajímavý je i fakt, že poprvé od roku 1990 zaznamenala nejvyšší účast Praha, tedy tradiční bašta ODS. Všechno to ale zároveň potvrzuje tezi, kterou vyslovili někteří analytici již před volbami. Tedy, že evropské volby budou do značné míry záležitostí společenských elit, jež se na rozdíl od jiných voleb zúčastní ve větší míře než ostatní společenské vrstvy. A právě zde tkví další dvě úskalí úspěchu ODS: 1) každé další volby, a to na prvním místě do Poslanecké sněmovny, již záležitostí elity (tím méně podnikatelů) nebudou, neboť tam se opět v plné míře projeví tvrdá voličská jádra všech stran i potenciál získávat nerozhodnuté voliče, 2) ODS opět nedokázala získat téměř žádné nerozhodnuté voliče, o čemž svědčí výsledek nevybočující z preferencí vykazovaných mnoho týdnů před volbami. Schopnost oslovit ODS příliš neprokázala ani mezi širší společenskou elitou, o čemž svědčí zejména úspěch SNK-ED v Praze.

Zde se nabízí také malé srovnání s výsledky opozičních britských konzervativců a německé CDU/CSU. CDU/CSU proměnila svoje postavení v naprosto drtivé vítězství. Konzervativci přes téměř stejné postavení naopak ztratili, neboť se vynořila jiná lákavá alternativa – protievropská Strana nezávislosti. Výsledek ODS mnohem více připomíná britské konzervativce, jelikož ani ona nedokázala svůj opoziční potenciál vytěžit a trčila ve prospěch jiných alternativ. Tím se naplnil varovný scénář řady politologů, kteří upozorňovali na to, že např. v otázce pohledu na evropskou integraci se špičky ODS v mnoha ohledech výrazně odklánějí od mínění svého přirozeného elektorátu. Výsledek proevropského SNK-ED to jen potvrdil. Před ODS tak znovu vyvstává nebezpečí vzniku relevantní středopravicové alternativy. Přílišné uspokojení ODS z vítězství by bylo nejlepší cestou k naplnění tohoto scénáře.

Skuteční vítězové? Zieleniec a Železný!

Opravdovými vítězi prvních eurovoleb jsou nepochybně obě „nezávislá“ uskupení. SNK-ED v čele s Josefem Zieleniecem svým volebním ziskem, který překročil i očekávání samotných jeho protagonistů. Hnutí Nezávislí pak jako historicky nejúspěšnější domácí uskupení fakticky zformované dva či tři

měsíce před volbami. Jak se budou jejich bezesporu vysoké ambice naplňovat nadále, bude záležet na řadě okolností. Handicapem je to, že si částečně konkurují a přitom se jen velmi složitě budou dohadovat na společném postupu. Dalšími slabinami jsou vazby na další subjekty, nezřetelnost jejich programu a směřování a vysoké ambice vlivných osob, které se před volbami příliš neprofilovaly. Výhodou je naopak společenská poptávka živená řadou médií a také chování etablovaných stran, které oběma subjektům situaci výrazně usnadňují.

Poslední poznámka míří k působení SNK-ED v EP. Toto uskupení může se svými třemi poslanci a dobrými vazbami na nejsilnější frakci EPP-ED sehrát velmi zajímavou úlohu. Spolu s KDU-ČSL totiž disponuje celkem 5 poslanci, kteří takřka vyvažují devět mandátů ODS! A to je více než výmluvné poselství evropských voleb. Nic není ztraceno, ale nic také není předem vyhráno!